

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан історичного факультету

В.І.Мильчєв
«24» 11 2016

ЖИТТЄВИЙ СВІТ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА
РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки бакалавра

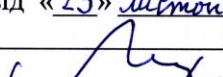
спеціальності 032 «Історія та археологія»

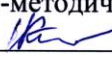
освітня програма «Історія»

Укладач:

доктор історичних наук, професор
С.Р.Лях

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри історії України

Протокол № 5 від «23» листопада 2016 р.
Завідувач кафедри _____
С.Р.Лях

Ухвалено науково-методичною радою
історичного факультету
Протокол № 4 від «24» листопада 2016 р.
Голова науково-методичної ради
факультету _____
І.М.Кривко

2016 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти,	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»	Вибіркова	
Загальна кількість годин – 120	Спеціальність 032 «Історія та археологія»	Рік підготовки:	
	Освітня програма «Історія»	2-й	3-й
		Лекції	
Тижневих аудиторних годин для денної форми навчання – 2 год.	Рівень вищої освіти: бакалаврський	16 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	6 год.
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		88 год.	108 год.
Вид контролю: залік			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Життєвий світ українського козацтва» є презентація доби української козащини за допомогою новітніх методів культурно-історичної антропології і історії повсякденності.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Життєвий світ українського козацтва» є:

- на різноманітному козакознавчому матеріалі продемонструвати погляд на історію українського козацтва як на історію людей (а не обставин, причин, передумов, принципів, ідеологій чи структур);
- наповнити конкретно-історичним змістом поняття «козакування», «козацька доля», «козацький характер», «лицарство»;
- подати приклади історичних реконструкцій козацького громадського, військового, матеріального та духовного побуту.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати:**

- нарративні, іконографічні, фольклорні та речові джерела реконструкції способу життя козацтва;

- новітні історичні праці із зброєзнавства, генеалогії, мікроісторії;
- дослідницькі програми центрів збереження і популяризації історичної та культурної спадщини українського козацтва;

вміти:

- давати характеристику історичним творам різних епох за методикою та прийомами дослідження, використанням джерел;
- вміти працювати з документами; встановлювати їх походження та достовірність, час написання, реконструювати змісті;
- вміти аналізувати історичні твори та документальні матеріали відповідно епохи їх створення;
- працювати з картами.

Міждисциплінарні зв'язки.

Спецкурс історії українського козацтва тісно пов'язаний з такими фундаментальними історичними дисциплінами як археологія, історія України, історія середніх віків, нова історія Західної Європи та Північної Америки, історія слов'янських країн; тісний зв'язок існує з фаховими історичними дисциплінами – загальною етнологією, етнологією України, палеографією, хронологією, архівознавством, джерелознавством, історіографією.

3. Програма навчальної дисципліни

Розділ 1. Концепт козацтва і образ козака в історіографії, літературі та образотворчому мистецтві

Тема 1. Пошук наукової парадигми. Історіографічні напрями, наукові школи, стилі в козакознавстві. Стереотипи в сучасних інтерпретаціях історії козацтва: героїзація козацтва; козацтво як антагоніст шляхти; козацтво як антагоніст мусульманського світу; козацтво як захисник інтересів селянства.

Тема 2. Відображення козацтва в художній літературі, образотворчому мистецтві та кінематографі.

Образ козацтва в Романі П.Куліша “Чорна рада”.

Відображення козацтва в образотворчому мистецтві. Народні картини «Козак Мамай». Козацька старшина в творах XVII-XVIII ст. Образ козацтва в мистецтві XIX ст. Образ козацтва в мистецтві XX ст. Портретна галерея Літопису Величка. Ілюстрації «Літописної оповіді про Малу Росію» О.Рігельмана. Народні картини «Козак Мамай». Козацька старшина в портретах XVII-XVIII ст. Прижиттєві портрети Б.Хмельницького. Образ Б.Хмельницького в образотворчому мистецтві XIX-XX ст. Козацтво і Гетьманщина в живописних творах Т.Г.Шевченка. Пам'ятник Б.Хмельницькому у Києві (М.Й.Мікешин). О.Сластіон – співець козацької історії. Козакіана І.Ю.Репіна. Героїка українського козацтва в творах О.О.Мурашка. Козацький світ на полотнах С.І.Васильківського. Образотворча козацька енциклопедія М.С.Самокиша. О.Г.Сластіон. Козацтво в

творчості І.С.Їжакевича. Козацька тематика в творчості А.І.Манастирського. Картина Ф.С.Красицького «Гість із Запоріжжя».

Образ козацтва в українському кінематографі. Провідні риси козацького характеру. Художні засоби створення образу козака. Містика в мистецтві і в соціальній реальності.

Розділ 2. Культурно-історична антропологія козацьких спільнот

Тема 3. Зовнішній вигляд. Імідж.

Антропологічний тип: статура, хода, жестикуляція. Атрибути козацької зовнішності: шабля, кінь, люлька. Елементи козацького дрес-коду: пояс, шапка, оселедець.

Іконографія у допомозі реконструкції козацького іміджевого типу. Картуші карт Г.Боплана у виконанні В.Гондіуса. Гравюри А.Вестерфельда. Козацько-старшинські «парсуни» XVII-XVIII ст.

Тема 4. Бойове мистецтво.

Реконструкція бойового мистецтва козаків. Бойове мистецтво «Спас». Фехтування. Прийоми володіння шаблею. Прийоми володіння списом.

Реконструкції козацьких фортець: «Січ» на Хортиці; Батурин.

Меморіали: поле Берестецької битви; Суботів.

Прикордонна служба. Роз'їзд. Бекет.

Виклик на герць. Кпини.

Тема 5. Життєві стратегії козаків і покозаченого населення.

Що значить бути козаком. Що таке козакування як доля.

Боротьба за соціальний статус. Козацький реєстр. Козацький присуд. Козацька стація.

Господарські форми. Козацький хутір. Козацький зимівник.

Норми звичаєвого права. Злочини і покарання.

Січове життя запорожців.

Тема 6. Ментальність.

Риси козацького менталітету. Лицарський кодекс козацтва як один з аспектів козацького менталітету. Шляхи формування, збереження і передачі лицарського кодексу козацтва. Порушення лицарського кодексу козаками.

Козацькі прізвища і прізвиська.

Козацький гумор. Козацькі жарти, розиграші, глузування.

Роль козацтва в формуванні світогляду і ментальності українського народу.

Обрядовість у козацькому середовищі. Обряд ініціації. Побратимство.

Козацькі некрополі.

Тема 7. Віра і церква в духовному житті українського козацтва.

Місце релігійних гасел в суспільно-політичних рухах і проектах козацтва. Ставлення козацтва до церкви і духовенства. Матеріальна підтримка церкви козаками.

Особливості релігійності козаків. Специфіка богослужіння на Січі. «Дикі попи» на Запоріжжі. Козацькі монастирі і скити.

Військові мотиви в поховальному обряді.

Тема 8. Музична культура козацького соціуму.

Кобзарство.

Реконструкції старовинних козацьких наспівів (гурт «Хорея козацька» Тараса Компаніченка).

Козацькі розваги.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тематичних розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		о	л	с/п	лаб	сам.роб.		л	с/п	лаб	сам.роб.	
						інд. завд. (при наявності)					інд. завд. (при наявності)	
1	2	3	4	5	6		7	8	9	10	11	
Розділ 1. Концепт козацтва і образ козака в історіографії, літературі та образотворчому мистецтві												
Тема 1. Пошук наукової парадигми	16	4	2		10							
Тема 2. Відображення козацтва в художній літературі, образотворчому мистецтві та кінематографі	20	2	6		12							
<i>Разом за розділом 1</i>	36	6	8		22							
Розділ 2. Культурно-історична антропологія козацьких спільнот												
Тема 3. Зовнішній вигляд. Імідж	12		2		10							
Тема 4. Бойове мистецтво	12	2			10							
Тема 5. Життєві стратегії	16	4			12							

козаків і покозаченого населення												
Тема 6. Ментальність	18	2	4		12							
Тема 7. Віра і церква в духовному житті українського козацтва	14	2			12							
Тема 8. Музична культура козацького соціуму	12		2		10							
<i>Разом за розділом 2</i>	84	10	8		66							
Усього годин	120	16	16		88							

5. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Пошук наукової парадигми у козакознавстві	4
2	Відображення козацтва в художній літературі, образотворчому мистецтві та кінематографі	2
3	Козацьке бойове мистецтво	2
4	Життєві стратегії козаків і покозаченого населення	4
5	Ментальність українського козацтва	2
6	Віра і церква в духовному житті українського козацтва	2
Разом		16

6. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Пошук наукової парадигми у козакознавстві	2
2	Відображення козацтва в художній літературі, образотворчому мистецтві та кінематографі	6
3	Зовнішній вигляд. Імідж	2
4	Ментальність українського козацтва	4
5	Музична культура козацького соціуму	2
Разом		16

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Пошук наукової парадигми у козакознавстві	10
2	Відображення козацтва в художній літературі, образотворчому мистецтві та кінематографі	12
3	Зовнішній вигляд. Імідж.	10
4	Козацьке бойове мистецтво	10
5	Життєві стратегії козаків і покозаченого населення	12
6	Ментальність українського козацтва	12
7	Віра і церква в духовному житті українського козацтва	12
8	Музична культура козацького соціуму	10
Разом		88

Індивідуальне завдання

Виконання індивідуального завдання студентом полягає в написанні реферату на одну із запропонованих тем.

8. Види контролю і система накопичення балів

Поточний контроль передбачає:

- практичні завдання з кожного модуля у відповідні аудиторні години (семінарські заняття);
- самостійне опрацювання монографічної літератури з подальшим рейтинговим оцінюванням;
- виконання модульної контрольної роботи.

Підсумковий контроль передбачає захист індивідуального завдання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою
		<i>Залік</i>
A	90 – 100 (відмінно)	Зараховано
B	85 – 89 (дуже добре)	
C	75 – 84 (добре)	
D	70 – 74 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)	
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	Не зараховано
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)	

9. Рекомендована література

Основна

1. Грушевський М.С. Історія України-Русі. – К.: Наукова думка. – Т.VII. – 624 с.; Т.VIII. – 856 с.
2. Історія українського козацтва. Нариси: У 2 томах / Редкол.: В.А. Смолій (відп.ред.) та ін. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006–2007.
3. Кривошея В.В. Козацька еліта Гетьманщини. – К.: ІПЕНД НАНУ, 2008. – 452 с.
4. Українське козацтво: Мала енциклопедія. – Київ: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2006.
5. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. – Львів: Світ, 1990. –Т.1. – 316 с.

Додаткова

1. Апанович О. Козацтво – ментальність українського народу // Сучасність. – 1995. – № 9. – С.104–108.
2. Архів Коша Нової Запорозької Січі. – К.: Наукова думка, 1999–2008. – Т.1–5.
3. Белецкий П.А. Украинская портретная живопись XVII–XVIII вв. – Ленинград: Искусство, 1981. – 256 с.
4. Білецький П.А. Українське мистецтво другої половини XVII–XVIII ст. – К.: Мистецтво, 1981. – 160 с.
5. Боплан Г. Опис України. – К.: Наукова думка, 1990. – 256 с.
6. Бушак С. Козак-Мамай. – К.: Родовід, 2008. – 304 с.
7. Гуржій О.І. Право в Українській козацькій державі (друга половина XVII – XVIII ст.). – К.: Ін-т історії України НАН України, 1994. – 48 с.
8. Кащенко А. Оповідання про славне військо низове Запорозьке. – Дніпропетровськ.: Січ, 1999. – 493 с.
9. Дзюба О. Інтер'єр та мода як ознаки стилю життя козацької старшини XVIII ст. // Соціум: Альманах соціальної історії. – Вип.11–12. – К.,2015. – С.317–329.
10. Жолтовський П.М. Український живопис XVII–XVIII ст. – К.: Наук. думка, 1978. – 327 с.
11. Жолтовський П.М. Художнє життя на Україні в XVI–XVIII ст. – К.: Наук. думка, 1983. – 179 с.
12. Жулинський М. Козаччина як об'єкт художнього зображення та формування національної самосвідомості // Вісник Міжнародної асоціації українознавства. – 1991. – №3. – С.46–51.
13. Задунайський В. Козацько-лицарське мистецтво – сутність української козацької спадщини // Донецький вісник НТШ. – Донецьк, 2001. – № 5. – С.41–45.
14. Каляндрук Т. Таємниці бойових мистецтв України. – Львів, 2007. – 304 с.

15. Ковалевська О. Зображення крізь віки: іконографія козацької старшини XVII–XVIII ст. – К.: Інститут історії України НАН України, 2014.
16. Козуля О.Я. Мистецтво козацької України. – К., 1992.
17. Косміна О. Вбрання української еліти XVII–XVIII // Соціум: Альманах соціальної історії. – Вип. 11–12. – К., 2015. – С. 330–364.
18. Лиман І. Церква в духовному світі запорозького козацтва. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1997. – 61 с.
19. Лясота Е. Щоденник // Жовтень. – 1984. – № 10.
20. Марченко Т.М. Козаки-Мамаї. – Київ; Опішне, 1991. – 80 с.
21. Мирошниченко К. Козак-бандурист // Народне мистецтво. – № 3-4. – 1999. – С. 15–18.
22. Мицик Ю.А., Плохій С.М., Стороженко І.С. Як козаки воювали: Історичні розповіді про запорізьке козацтво. – Дніпропетровськ: Промінь, 1990. – 302 с.
23. Олійник О.Л. Запорозький зимівник часів Нової Січі (1734–1775). – Запоріжжя: Дике поле, 2005. – 255 с.
24. Свешніков І.К. Музей-заповідник «Козацькі могили»: Путівник. – Львів, 1990.
25. Свешніков І.К. Битва під Берестечком. – Львів: Слово, 1993. – 295 с.
26. Славутич Є. Озброєння козацького війська Гетьманщини у XVIII ст. // Військово-історичний альманах. – 2008. – № 1. – С. 130–154.
27. Славутич Є.В. Військовий костюм в Українській козацькій державі: уніформологічний словник. – К.: Інститут історії України НАН України, 2012. – 171 с.
28. Славутич Є. Одяг «малоросійських» козаків: склад, походження, покрій, матеріали, функціональність, забезпечення. Друга половина XVII – перша третина XVIII ст. // Спеціальні історичні дисципліни. – Ч. 16. – С. 210–238.
29. Тоїчкін Д.В. Козацька шабля XVII–XVIII ст.: історико-зброярче дослідження. – К.: Стилос, 2007. – 368 с.
30. Фігурний Ю.С. Історичні витоки українського лицарства: Нариси про зародження і розвиток козацької традиційної культури та національне військово-мистецтво в українознавчому вимірі. – К.: Видавничий дім «Стилос», – 2004. – 308 с.
31. Чабаненко В.А. Великий Луг Запорозький: Історико-топонімічний словник. – Запоріжжя: ун-т, 1999.
32. Яковенко Н. Між правдою та славою (не зовсім ювілейні роздуми до ювілею Богдана Хмельницького) // Сучасність. – 1995. – № 11. – URL: <http://ukrhistory.narod.ru/texts/yakovenko-2.htm>

Інформаційні ресурси

1. Інститут історії України НАН України. – <http://www.history.org.ua>
2. Ізборник. – <http://litopys.org.ua/>
3. Львівська філія НАНУ – inst-ukr.lviv.ua.
4. Національний університет «Острозька академія» – history@uosa.uar.net
5. ННБУ ім. Вернадського – <http://www.nbu.gov.ua/>

6. Історія козацтва // www.cossackdom.com

Погоджено _____
відділ з навчальної роботи
« _____ » _____

Примітка. Робочі програми навчальних дисциплін оновлюються щороку